

УДК 378: 373.3:37.01846

*Олена Криволап,
м. Запоріжжя*

ПІДГОТОВКА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано зміст підготовки вчителя початкової школи до розвитку творчого потенціалу молодших школярів у післядипломній освіті. Визначено особливості підготовки вчителя у курсовий і міжкурсний періоди. Обґрунтовано важливість андрагогічних принципів навчання дорослих. Здійснено аналіз змістового наповнення курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів щодо

© О. Криволап, 2016

формування в них готовності до розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Ключові слова: вчитель, інститут післядипломної педагогічної освіти, навчально-методичне забезпечення, післядипломна освіта, самоосвіта, творчі здібності учнів, творчий потенціал.

Постановка проблеми. Розвиток неперервної освіти, створення широкої мережі закладів і установ освіти дорослих, у яких можуть підвищувати професійну компетентність різні професійні та вікові групи дорослого населення, є важливим завданням освітньої галузі. На необхідності внесення змін до змісту навчання в початковій школі, створення умов для інтелектуального і творчого розвитку молодших школярів відповідно до їх особистісних інтересів, потреб і здібностей наголошено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. Виникла потреба в оновленні науково-методичного забезпечення підготовки вчителів початкової школи в післядипломній педагогічній освіті.

Однією з проблем підготовки вчителів початкових класів у післядипломній освіті має бути спрямування вектора педагогічної діяльності на розвиток творчих здібностей кожної дитини. Реалії нового тисячоліття вимагають активізації творчого потенціалу особистості, організації творчої діяльності учнів початкової школи.

Актуальність зазначеної проблеми посилюється виявленими в процесі дослідження суперечностями між: об'єктивною потребою держави в учителях із високим рівнем професійної компетентності та нездатністю післядипломної освіти цілеспрямовано, системно й оперативно її розвивати; потребами вчителя початкової школи до постійного професійного вдосконалення та недостатнім рівнем розробленості навчально-методичного забезпечення процесу навчання педагогів в умовах неперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті філософських аспектів організації навчального процесу в закладах післядипломної педагогічної освіти значний інтерес мають роботи українських учених В. Андрущенко, В. Кременя, В. Олійника. Проблему інтеграції педагогічної науки і практики в підготовці вчителів у неперервній освіті розглядають у своїх працях Н. Ничкало, Л. Лук'янова, О. Огієнко, Л. Хомич та ін.

Здійснений сучасними вітчизняними дослідниками В. Вітюк, О. Варецькою, Н. Гордуз, К. Гоцуляк та ін. аналіз діяльності обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (далі – ІППО) щодо

вдосконалення і підвищення професіоналізму вітчизняних педагогів свідчить про те, що основними напрямками їхньої роботи є: організація неперервної освіти педагогічних і управлінських кадрів на основі специфічних і андрагогічних принципів навчання; формування нового змісту та використання активних й інтерактивних методів у навчальному процесі курсів підвищення кваліфікації; запровадження інформаційно-комунікативних технологій навчання; розвиток психолого-педагогічної культури вчителів і управлінської компетентності керівних кадрів закладів освіти; розвиток готовності педагогічних працівників мобільно реагувати на зміни в освітніх процесах. Сучасні вчителі початкової школи прагнуть до неперервного професійного вдосконалення у структурах післядипломної освіти.

У наукових дослідженнях вітчизняних учених (В. Олійника, А. Кузьмінського, Н. Протасової та ін.) як одне із завдань ІППО виокремлено зміну життєвих і професійних стереотипів слухачів, переконання їх в об'єктивності й доцільності суспільних змін, необхідності, з одного боку, особисто змінитися, адаптуючись до цих змін, з іншого – переглянути й удосконалити зміст, форми і методи своєї професійної діяльності [2]. Визначаючи перспективи розвитку післядипломної педагогічної освіти, В. Олійник зауважує, що вкрай важливо підготувати такі педагогічні й керівні кадри, які будуть здатні ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах нестабільності і невизначеності [3]. Основною метою діяльності ІППО є забезпечення неперервності професійної освіти педагогів, розвиток у них готовності пристосовуватися до змін в освітній галузі, до нових вимог суспільства щодо результатів навчання і виховання молодого покоління. У такому випадку метою курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів є формування готовності до розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Мета статті – проаналізувати зміст підготовки вчителів початкових класів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів у післядипломній освіті.

Виклад основного матеріалу. Відомий американський дослідник проблем особистості А. Маслоу визначав, що гуманістичною метою освіти є «самоактуалізація особистості, її становлення...» [5, с. 10]. Думка зарубіжного науковця відповідає тенденціям сучасної вітчизняної післядипломної педагогічної освіти. Актуальним є врахування гуманістичної мети неперервної освіти та самоосвіти для професійного вдосконалення педагогів.

Здійснений теоретичний аналіз наукових досліджень вітчизняних дослідників щодо напрямів удосконалення післядипломної педагогічної освіти вчителів початкових класів дає можливість виокремити стан підготовки цих вчителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Так, науковцями досліджувалася підготовка вчителя в післядипломній педагогічній освіті: до диференційованого навчання та інтерактивного навчання молодших школярів; до музично-творчого розвитку учнів; до формування у вчителів початкової школи в післядипломній педагогічній освіті соціальної компетентності. Варто відзначити, що проблема підготовки вчителя початкової школи до розвитку творчого потенціалу молодших школярів не знайшла ще свого вирішення у практиці ІППО, що свідчить про актуальність розроблення змісту такої підготовки, обґрунтування умов її організації, побудови моделі та перевірки її ефективності.

У розробленні змісту підготовки вчителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу молодших школярів важливо, на нашу думку, враховувати особливості організації навчального процесу для дорослої аудиторії на курсах підвищення кваліфікації в ІППО. Аналіз методологічних підходів і загальнодидактичних та андрагогічних принципів, які, на нашу думку, є базовими в післядипломній педагогічній освіті, дозволяє визначити такі суттєві особливості організації процесу підготовки вчителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на курсах підвищення кваліфікації: а) надання слухачам можливостей для обміну професійним досвідом (наприклад, обговорення на семінарських заняттях досвіду з розвитку творчих здібностей учнів); б) надання переваги практико орієнтованим формам опрацювання навчальної інформації, що допоможе вчителю, на нашу думку, застосовувати набутий навчальний матеріал зразу після курсів; в) здійснювати пролонговане навчання (приміром, організувати творчі групи для вчителів початкової школи саме з проблеми розвитку творчого потенціалу молодших школярів, запровадити постійно діючі методичні семінари обласного рівня тощо). На наше переконання, важливо дібрати такі форми і методи навчання дорослих, які враховували б усі вищезазначені особливості.

Одним із аспектів підготовки вчителя початкової школи до розвитку творчого потенціалу учнів, відзначає О. Комар, є підготовка його до запровадження інтерактивних технологій [1, с. 379]. При здійсненні інтерактивного навчання, на думку авторки, основні

компоненти педагогічної діяльності вчителя мають бути зумовлені організацією ефективної навчально-виховної взаємодії з молодшими школярами, а результатом такої взаємодії стане творча спрямованість учнів на заняттях у початковій школі. Варто зауважити, що вчителів початкових класів із певним стажем роботи іноді нелегко відійти від усталених стереотипів педагогічної діяльності, важко застосовувати нові освітні технології, методи і засоби для підвищення ефективності навчання учнів [1].

Досліджуючи проблеми виявлення і підтримки естетичної обдарованості учнів початкової школи, В. Тименко наголошує, що підготовка вчителів до розвитку естетичної обдарованості молодших школярів передбачає організацію навчального процесу, теоретичною основою якого є сукупність педагогічних умов, що дозволяють здійснювати педагогічно доцільний взаємозв'язок між змістом, формами і методами творчої праці та рівнем готовності вчителів до організації продуктивної взаємодії учнів у початковій школі [4].

Аналіз змісту підготовки в ІІІО, опрацювання навчальних і навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів в обласних ІІІО свідчить, що вони не забезпечують належного рівня підготовки вчителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Так, у модулі «Фундаментальна підготовка» в темах, пов'язаних із інноваційними технологіями в початковій школі, відсутній матеріал, який би спрямовував вчителів на розвиток творчого потенціалу молодших школярів. У модулі «Фахова підготовка» також відсутні теми, які б давали вчителів знання про методи й засоби розвитку творчого потенціалу учнів. У планах роботи творчих груп вчителів початкової школи нами не виявлено відповідних тем. Окрема навчальна інформація з розвитку творчих здібностей молодших школярів запропонована в тематиці спецкурсів, які входять до навчально-тематичного плану курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів.

На нашу думку, необхідно до навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів школи І ступеня запровадити тематику занять, яка б передбачала формування мотивації вчителів до розвитку творчих здібностей учнів. Наприклад, пропонуємо до «Модуля 2 (Фундаментальна підготовка)» навчально-тематичного плану до тем «Педагогічна інноватика» або «Інноваційні освітні технології» внести такі теми, як: «Психолого-педагогічна готовність учителя до інноваційних процесів у освіті» (лекційне заняття); «Майстерність педагога у впровадженні інноваційних освітніх

технологій як умова розвитку творчих здібностей молодшого школяра» (лекційне заняття), «Специфіка побудови уроків на гуманно-особистісній і креативній основі в початковій школі» (практичне заняття), «Культура педагогічної творчості як умова реалізації гуманно-особистісної технології в початковій школі» (практичне заняття), «Система розвитку творчого потенціалу учнів на заняттях у початковій школі» (лекційне заняття).

Проаналізувавши тематику постійно діючих методичних семінарів під керівництвом викладачів і методистів ІППО слід відзначити, що до їхньої тематики входять теми, присвячені вдосконаленню діяльності вчителів початкової школи з розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Запропоновані теми висвітлюють тільки окремі характеристики формування й розвитку творчих здібностей учнів, відсутня системність і послідовність у підготовці вчителів початкових класів у міжкурсовий період до розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Зміст підготовки вчителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу школярів у післядипломній педагогічній освіті, на думку В. Тименко, відповідає таким особливостям, як: концентризм (дозволяє встановити зв'язок між відомим і невідомим, розвивати, розширювати, систематизувати уявлення вчителів про види і способи розвитку творчих здібностей учнів); перехід від простого до складного, від відомого до невідомого або маловідомого (дає можливість поступово розширювати, збагачувати зміст кожної навчальної теми); взаємозв'язок змісту навчання на курсах підвищення кваліфікації з практичною діяльністю в початковій школі (передбачає відвідування у школах уроків педагогів-методистів); забезпечення позитивної мотивації слухачів при засвоєнні навчального матеріалу з метою закріплення інтересу до організації творчої діяльності молодших школярів на заняттях; взаємозв'язок методів і прийомів навчання (з метою їхнього ефективного оптимального поєднання в різних навчальних ситуаціях) [4].

Підготовка вчителів початкових класів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів є важливим складником навчального процесу в ІППО у міжкурсовий період, який має свою специфіку, а також частково реалізована в самоосвітній діяльності педагогів.

Отже, в курсовий період післядипломна освіта вчителів здійснюється на планових курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів за ліцензованими програмами підготовки; при проходженні варіативних (також ліцензованих програм спецкурсів і

навчальних тренінгів, наприклад, як обов'язковий тренінг «Intel. Навчання для майбутнього»). Заходи курсового періоду є обов'язковим для всіх учителів. У міжкурсовий період післядипломна освіта вчителів початкових класів реалізовується в ході участі в обласних семінарах за актуальною для кожного регіону тематикою, на заняттях творчих груп учителів (тематика творчих груп відповідає особистісно-професійній спрямованості та колу професійних інтересів вчителів початкових класів), у ході проведення районних або місцевих методичних об'єднань учителів початкових класів. Варто наголосити, що відвідування заходів у міжкурсовий період не є обов'язковим для всіх учителів. Самоосвітня діяльність учителя початкової школи є показником творчої особистості педагога, вона характеризує його мотивацію до професійного самовдосконалення. Цей вид діяльності сучасного вчителя впливає на ефективність його післядипломної педагогічної освіти і визначає загалом рівень його професійної сформованості, зокрема готовності до розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Викладачі та методисти ІППО активно співпрацюють із учителями початкових класів як в очному форматі, так і в дистанційному. Так, наприклад, на порталі «ЗапоВікі» у Запорізькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти створено онлайн бібліотеку з метою здійснення позааудиторної діяльності слухачів у курсовий період, а також для самовдосконалення вчителів у міжкурсовий період і для самоосвіти.

Висновки. Оскільки підготовка вчителів початкових шкіл до розвитку творчого потенціалу молодших школярів у післядипломній освіті передбачає такі складові, як навчання дорослих, психолого-педагогічну підтримку самоосвітньої діяльності вчителя, управління професійним удосконаленням педагогів, кожна з яких має свої форми, методи і засоби, то можна вважати, що вони властиві й відносно самостійному процесу підготовки вчителів до розвитку творчого потенціалу учнів початкових класів. Зміст такої підготовки ґрунтується на дидактичних, андрагогічних і психологічних засадах. На нашу думку, напрямами оновлення змісту підготовки вчителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу учнів у післядипломній освіті є: упровадження гнучкої (фактичної, а не декларативної) пролонгованої професійно орієнтованої підготовки як поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих; комплексне застосування різноманітних форм навчання дорослих (зокрема у дистанційному форматі), які відповідають

професійним і особистісним потребам, мотивам, уподобанням учителів; реальне зближення післядипломної педагогічної освіти із соціальним середовищем через співпрацю суб'єктів соціокультурного простору з метою надання рівного доступу до освіти всім педагогам (незалежно від віку, категорій, фінансового та економічного стану тощо); збагачення творчою компонентою всіх програм курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, навчально-методичного, організаційного та інформаційного забезпечення, безпосередньо навчального процесу в курсовий період і самоосвітнього процесу в міжкурсний період; здійснення підвищення кваліфікації (спеціалізації, стажування) вчителів за іншими формами післядипломної освіти; підготовка та видання відповідних навчально-методичних рекомендацій.

У перспективі потребують дослідження педагогічні умови підготовки вчителів початкових класів у післядипломній освіті до розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Список використаної літератури

1. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ольга Анатоліївна Комар. – Умань, 2011. – 382 с.
2. Кузьмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта: теорія і практика : [монографія] / А. І. Кузьмінський. – Черкаси : ЧДУ, 2002. – 288 с.
3. Олійник В. В. Сьогодення та перспективи розвитку післядипломної педагогічної освіти / В. В. Олійник // Постметодика. – 2012. – № 4 (107). – С. 2–7.
4. Тименко В. П. Формування професійної готовності майбутніх учителів до виявлення і підтримки естетичної обдарованості учнів початкової школи / В. П. Тименко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – Т. 6. – С. 101–106.
5. Maslow A. H. Toward Psychology of Being / A. Maslow. – N.Y. : Van Nostrand, 1968. – 240 p.

Елена Криволап

ПОДГОТОВКА В ПОСЛЕДИПЛОМНОМ ОБРАЗОВАНИИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К РАЗВИТИЮ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье проанализировано содержание подготовки учителя начальных классов по развитию творческого потенциала младших школьников в последипломном образовании. Выявлены особенности подготовки учителя в курсовой и межкурсвой периоды. Обоснована важность андрагогических принципов обучения взрослых. Осуществлен анализ тематического содержания курсов повышения квалификации учителей начальных классов с целью формирования у них готовности к развитию творческого потенциала младших школьников.

Ключевые слова: учитель, институт последипломного педагогического образования, учебно-методическое обеспечение, последипломное образование, самообразование, творческие способности, творческий потенциал.

Yelena Krivolap

THE CONTENT OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' TRAINING FOR THE CREATIVE POTENTIAL DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN POSTGRADUATE EDUCATION

One of the problems of primary school teachers' training in postgraduate education is to prove the guidelines vector of teaching activities on the development of creative abilities of every child. From the early school years it is necessary to enhance the student's tendency to creative performance with new creative and intellectual abilities and effective methodologies. The realia of the new millennium requires the activation of personality's creative potential, creative activity of primary school students, creating psychological and pedagogical conditions for their professional self-expression and creative fulfillment.

The aim of the article is to analyze the content of primary school teachers' training on the development of primary school students' creative potential in postgraduate education.

The content of primary school teachers' training for the creative potential development of primary school students during training courses in postgraduate teachers' education complies with such features as: concentric (allows to establish a connection between the known and the unknown, to develop, enhance, organize teachers' ideas on the types and methods of the development of primary school students' creative abilities); transfer from simple to complex in teaching of adults, from the known to the unknown or little known (makes it possible to gradually expand, enrich the content of each topic); the relationship of learning content during training courses with practical activities in primary school (includes visiting methodologist teachers' lessons at schools); providing students with positive motivation during learning to fix the interest in the development of primary pupils' creative activity in the classroom; interdependence of methods and techniques of training (for their efficient optimal combination in different learning situations).

Thus, the content of primary school teachers' training to the development of primary school students' creative potential in postgraduate education combines didactic, andragogical and psychological foundations of teachers' education as a particular category of working adults. In the long term we shall search pedagogical conditions of training.

Keywords: *teacher, teachers' training postgraduate institute, training supplies, postgraduate education, self-education, creative abilities, creative potential.*

References

1. Komar, O. A. (2011). *Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly do zastosuvannia interaktyvnoi tekhnolohii* [Theoretical and methodological foundations of training future primary teachers to use interactive technology]. Uman', 382.
2. Kuzminskyi, A. I. (2002). *Pisliadypломna pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. Cherkasy : ChDU, 288.

3. Oliynyk, V. V. (2012). *Sohodennia ta perspektyvy rozvytku pisliadypломnoi pedahohichnoi osvity*. *Postmetryka*, 4 (107), 2–7.
4. Tymenko, V. P. (2013). *Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv do vyavlennia i pidtrymky estetychnoi obdarovanosti uchniv pochatkovoї shkoly*. *Osvita ta rozvytok obdarovanoyi osobystosti*, 6, 101–106.
5. Maslow, A. H. (1968). *Toward Psychology of Being*. N.Y., Van Nostrand. 240.

Одержано 20.08.2016 р.
